

ถ้อยแถลงจากผู้ปริวรรตตำรายาสมุนไพร

การอ่านอักษรโบราณในคัมภีร์ใบลานและการปริวรรตอักษรดังกล่าว จะถือว่าเป็นงานหลักงานหนึ่งของข้าพเจ้าก็เห็นจะไม่ผิด เพราะในแต่ละวันจะอยู่กับเรื่องนี้อย่างน้อย ๕ ชั่วโมงขึ้นไป บางทีก็วิเคราะห์คำศัพท์ที่คนภาคอีสานพูดกันว่า คำนั้นๆจะสะกดด้วยอักษรไทยอย่างไรจึงได้ความหมาย และให้เป็นสากลให้มากที่สุด การคิดเรื่องเหล่านี้ก็ทำให้เสียเวลาพอสมควร ถ้าจะฟันธงลงไปเลยก็กลัวคนอื่นจะไม่เห็นด้วย

ตำรายาที่ท่านกำลังอ่านอยู่นี้ พระมหาสุนทร สุนทรธมโม ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้ขอให้ข้าพเจ้าปริวรรตออกมาเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน และเพื่อให้รู้ถึงคามวิริยะอุตสาหะของคนไทยอีสานว่าเป็นนักค้นคว้าและนักทดลองเพียงใด ข้าพเจ้าเห็นแล้วคิดว่าเป็นความอัจฉริยะของบรรพบุรุษของพวกเราจริงๆ สรรพคุณของสมุนไพรต่างๆที่ท่านได้บอกเอาไว้วันนั้น มาวันนี้จะได้ผลขนาดไหนไม่เป็นเรื่องแปลก แต่ที่น่าอัศจรรย์มากๆ ก็คือท่านรู้กว้าง แตกฉานจริงๆ บอกถึงวิธีปรุงวิธีใช้ละเอียดมาก แต่การสื่ออาจจะเข้าใจยากเพราะสำนวนเท่านั้น ข้าพเจ้าไม่อยากแก้สำนวนและถ้อยคำของท่านโดยไม่จำเป็น คือจะแก้ที่น้อยที่สุดเท่าที่เห็นว่าควรแก้ที่บอกว่าท่านรู้กว้างคือ โรคแต่ละชนิดมียาหลายชนิดที่จะนำมารักษา วิธีก็หลายวิธีเหมือนกันคือสามารถรักษาโรคนั้นๆด้วยยาหลายขนาด เช่น ท่านบอกไว้ว่า.....กินดี ผิไม่ตีให้เอา.....กิน ดีแล เป็นต้น บางทีท่านก็บอกว่า ถ้าไม่ฟังให้เอา.....ดีแล

ไม่หายให้เอา.....ดื่มน้ำแล เป็นต้น แสดงว่าท่านมีความรู้เรื่องเหล่านี้มากจริงๆ (จนหัวสิดแตก) อย่างไรก็ตามก็ต้องยอมรับไว้ก่อน(ช่วย อีหลีตัว) บางทีบอกว่าต้องเข้าทางทิศนั้น ใช้คานานั้น ก่อไฟทางนั้น บางชนิด บางโรคผู้ขายเป็นให้ผู้หญิงไปเอายา ผู้หญิงเป็นให้ผู้ชายไปเอา บางอย่างให้ถือศีลถือธรรมให้เคร่งจึงจะหาย บางขนาดบอกแม้กระทั่งธาตุของคนใช้ด่วน(โท ! เป็นตาดิดอีหลีเตย) ถ้าเราเอามาใช้ในปัจจุบัน ไม่ดีจริงก็ไม่ควรจะใช้โทษท่านหรอก อาจเป็นเพราะหลายๆอย่างมันเปลี่ยนแปลงไป(อนิจจัง) สมุนไพรที่มีชื่อในนี้คงจะหาไม่ได้แล้วทั้งหลายต้น หรือบางคนแม้แต่เจตน์จริงแล้วแต่อาจจะไม่รู้ด้วยซ้ำว่าใช่

ถึงอย่างไรก็ตาม ตำรายาที่ท่านพบในนี้ ถ้าหากจะใช้รักษาโรคบางอย่าง ท่านต้องปรึกษาหมอที่เก่งทั้งเก่าและใหม่อีกทีหนึ่ง เอาให้แน่ๆแล้วจึงใช้เถิดอีกอย่างหนึ่ง ถ้าท่านไปพบต้นสมุนไพรที่มีชื่อในตำรายานี้ ถ้าท่านจะนำมาปลูกในที่ของท่านจะโดยวิธีใดก็ตาม ควรจะศึกษาให้ดีกว่าก่อนว่าควรหรือไม่ควร ให้ถามว่าถิ่นนี้เขาเรียกว่าอะไร นำไปปลูกผิดที่มันจะขึ้นหรือไม่ สรรพคุณจะคงเดิมหรือไม่ จะผิดกฎหมายของกรมป่าไม้หรือเปล่า

ทั้งหมดนี้ข้าพเจ้าได้ปริวรรตมาจากตำรายาซึ่งพอขาย ศรีทะ บ้านวังกุ้ง ตำบลเขาวไร่ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดมหาสารคาม ได้มอบให้แก่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น เป็นอักษรธรรม จะลอกมาจากตำราไหน เมื่อไร ไม่มีหลักฐาน เป็นใบลานขนาดความยาว ๓๒ ซม.ขนาดความกว้าง ๕ ซม. มีจำนวน ๕๕ แผ่น ใช้เหล็กจารๆทั้ง ๒ หน้า ๆ ละ ๔ บรรทัด หน้าสุดท้ายมี ๓ บรรทัด ชื่อโรคและยาบางชนิดอาจมีซ้ำกันบ้าง ความสมบูรณ์ของใบลานและตัวอักษรเกือบเต็มร้อยเปอร์เซ็นต์ เริ่มปริวรรต ๑๑ กันยายน ๒๕๔๘ เสร็จ ๑๕ กันยายน ๒๕๔๘

พระพุทธิสารมณี

ตำรายาสมุนไพร

ยาแก้นี้่ว

๑. รากมอน ๒. ใบไผ่บ้าน ๓. เขยง ต้มกินดีแล ฯ อีกอย่างหนึ่ง ข้าลิ้นหนึ่ง ยาหัวหนึ่ง อ้อยดำหนึ่ง ฯ อีกอย่างหนึ่ง หนึ่งจรเข้หนึ่ง หน้าดินผาหนึ่ง ไม้มีก่าหนึ่ง ยาหัวเบี้ยหนึ่ง อ้อยดำเบี้ยหนึ่ง ต้มกินดีแล ฯ อีกอย่างหนึ่ง ผักกูดทั้งรากทั้งใบสับบาท ยาหัวห้าบาท อ้อยดำ ๕ บาท ต้มกินดีแล ฯ

ยาแก้ไข้เหงื่อไม่ออก

รากเตื่อเกลี้ยงหนึ่ง รากพริกกันชนหนึ่ง ใบสมอหนึ่ง ขนุนหนึ่ง ยางดิบหนึ่ง ฝนกินเหงื่อจะออก ฯ อีกอย่างหนึ่ง รากพริกกันชนหนึ่ง รากมะเขือพวงหนึ่ง รากเหล็กชืดินหนึ่ง รากดอกรังหนึ่ง จี๋ดำหนึ่ง ฝนกิน เหงื่อออกเย็น ตำเข้าด้วยกัน ปั่นเอาน้ำแล้วจึงเอาผักหนอก หนึ่งหมี่ ดีโพนกคุ้ม มาขบเข้าด้วยกัน แล้วจึงเอาน้ำขมิ้นขึ้น ข้าวเจ้า มาปั่นเอาน้ำใส่ด้วยกันใช้ทาดีแล ฯ

ยาแก้ไข้ไม่ออก

ผักเสี้ยน ผักคาคดทั้งรากทั้งใบ ใช้ผ้าขาวห่อ อุ่นน้ำ ตั้งท้องน้อย ได้ผลดีมาก

ยานี้่วไม่ออก

เอาไคแคงน้ำ เอาหมากบกดมาฝนกินดีแล

ยาอาแม่

ให้เอารากตูมตัง รากดินเย็น ยาหัว อ้อยดำ ชั่งน้ำหนักเท่ากัน ต้มกินดีแล

ยาห้ามอาเจียน

รากมอนหนึ่ง รากปวกข้าวหนึ่ง รากหญ้าคาหนึ่ง รากหญ้าฝางควายหนึ่ง หญ้าลั่นหนึ่ง ปูนา ผีเสื้อ นอ งา จันทรแดง เหมือดคนสน้อย ผักปิงแดง นอแฮด ข้าวสาร ล้างน้ำสน้อยกินดีแล ฯ

ผิวว่า ออกสุก แกมปานดำ แมมทำทาน แกมแกด แสดแกมหาง ควายแกมจงอาจ ดังนั้น ให้เอापานดงขาว รากทันท้ำหนึ่ง รากปอดาดไฟหนึ่ง รากงวงสุ่มหนึ่ง หัวหญ้าคมปาวหนึ่ง เอาเท่ากัน เนอะให้เป็นแล้ว ยาพังคาคดให้กินดีแล ฯ

ยาพวน

เอาจอกขี้ไต้ใส่ให้กินดีแล

ยาแก้ไข้สาระบาด

ผิวว่า ใช้และหวาดั่วร้อน แต่อยากจะอาบน้ำ นั้น ชื่อว่า สาระบาดไฟแล ให้เอาใบมะนาว รากหญ้าคา ตำเอาน้ำแล้ว เผอ้อยดำ บิดเอาน้ำผสมกินด้วย ตบกระหม่อมด้วยดีแล

ผิวว่า ใช้เป็นบ้า ชื่อว่า สาระบาดวิน ยาแก้ คือ รากหอมแก้วหนึ่ง รากควาหนึ่ง อบกำหนึ่ง ตำเอาน้ำแล้ว เอาพริก ชิง ใส่กินดีแล ฯ

ผิวว่า ใช้ไม่พูดแต่ลืมตาอยู่ ชื่อว่า สาระบาดใบ ยาแก้ คือ ฮางควาหนึ่ง หญ้าแห้วหมูหนึ่ง อ้อยดำหนึ่ง ตำเอาน้ำ เผอ้อยแมงโย ขบยา พริก ชิง ให้กินดีแล ฯ

ผิวว่า ใช้แต่ว่ามักลุกขึ้นเดินไปๆมาๆ ชื่อว่า สาระบาดปวง ยาแก้ คือ รากควา หญ้าแห้วหมู อ้อยดำ หญ้าหมากเขหลัง ตำเอาน้ำ บดพริก ชิง ผสมให้กินดีแล ฯ

ผิว่า ไร่ร้องบอกว่าเห็นอันนั้นอันนี้ ชื่อว่า สารบาตจ่ม ยาแก้ คือ ใบยานาง อางคาว หล้าหอมแจ่ว หล้าแพด ตำเอาน้ำแล้ว เมาแมงไยบดน้ำยาให้กินดีแลฯ

ยาพวน

เอานอ งา กระดุกแรง กระดุกกา กระดุกแมวดำ เตื่อท่า ท่ามือ ผ้าฮ้าย รากผ้าฮ้าย ฮากหอย ดูกตาลฮากดุกใส ฮากเฮื่อนกวาง ผักปิง อ้อยดำ เขากวางซี เตื่อ ข้าวสาร ฮากผักหวานบ้าน ยาชุมนี้ให้ฝนกินดีแลฯ

ยาชักพิษออก

ฮากพายสง ฮากหญ้ากับข้าวเจ้าเป็นน้ำพังคาคัด ใช้ทาดีแลฯ

อีกอย่างหนึ่ง ยากิน ฮากผักหวานบ้าน ฮากปวก ข้าวเมล็ด สมอพลีญู ข้าวเจ้า เลือดแฮด กินดีแลฯ

ยาแก้อกหมากไม้อันใดก็ดี เข้มขาว น้ำแหนด ก้านตง ผักหวาน อ้อยดำ หิงหาย ข้าวเจ้าเป็นน้ำฝนก็ได้หัวหมากผักฟ้า อ้อยดำ นอ งา ฝนกินดีแลฯ

ผิว่า คันคากขบ ยาแก้ คือ ใบไผ่ ใบหมากผัก ตำผสมกันอุ่นไฟดีแลฯ

ยาแก้ปวดท้องแล้ง ฮากนมจั่ว ฮากสะลด ลูกคก ต้มกินดีแลฯ

ยาแก้ปวดหัว

เมล็ดผักกาด เมล็ดผักหอม ข้าวสุก พลุเหลือง ตำให้แหลก พริกไทย ดีปี กระเทียมขิง ข่า หมากคูน ๓๓ ซีก หัวสิงโค ใบไม้สีสุก ๑ กำมือ สารส้ม ใบหมาก ๑ กำมือ เกลือหนัก ๕ สลึง มะขามฮวดน้ำปลา มดแดง แซ่กินดีแลฯ

ยาแก้กา

ผักหนอกหนึ่ง คีไพนกุ่มหนึ่ง หนึ่งหมื่นหนึ่ง ข้าวเจ้าหนึ่ง ขมิ้นหนึ่ง ยาทั้งพิษฮ้อนฮ้อนกินหายแล

ยาแก้อกเหลือง

ตำเอาน้ำมันปุนาสองส่วน เหล้าหนึ่งส่วน และอีกอันหนึ่ง เอาน้ำผึ้งและเหล้าปริมาณเท่ากันผสมกันกินดีแล

ยาแก้คนอยู่ไฟไม่ได้เลือดดีขึ้น

ให้เอาใบมะขามหนึ่งกำมือ ใบส้มป่อย ๑ กำมือ ใบคูณ ๑ กำมือ ใบว่านน้ำ ๑ กำมือ ว่านหางช้าง ๑ กำมือ ใส่ไปด้วยพอสสมควร ใส่เกลือด้วย ผักหวานบ้านด้วย เอามาเกือกแปะที่ปวด ดีแลฯ อีกอย่างหนึ่ง ผักปลาชะแยหนึ่ง ปู ๓ ตัว ใบพลูดำ ใช้ผ้าขาวห่อ เพาะ(โปะ) ดีแลฯ อีกอย่างหนึ่ง เอาส้มป่อยหนึ่ง หางนกยูงหนึ่ง มาเผา น้ำผสม ตบ ดีแลฯ

ยาแก้ ผิใส่หนอง

เดือนลม ๑๒ จำพวกหาย ตาแดงดังตาครุฑ หูได้ยินชั่วข้างร้อง กิน ๕ เดือน โรคในตัวยาสันตัวเบาขึ้น กิน ๖ เดือนเดินได้วันละ ๑ โยชน์ไม่รู้เมื่อไหร่เลย กิน ๗ เดือนเนื้อหนังมีสีเสียงแตกดังนกกรวีก กิน ๘ เดือน คงกระพันชาตรีหอกดาบฟันแทงไม่เข้าเลย ผักนอกนี้มีคุณนักเหมือนยาทิพย์ก็ว่าได้ แม้จะกินของแสลงเข้าไปหาโทษมิได้เลย

ถ้าเป็นมะเร็งพุพอง เอาผักหนอก พริกไทย ดีปลี ปั่นตำละลายน้ำร้อนกินหาย

ถ้ามะเร็งลงท้องผอมเหลือง เอาผักหนอก สมอทั้งสอง ปะคำดีควาย บดเข้าด้วยกันกินหาย ยาทิพย์ก็ว่าได้ ถ้าไอเดื่อดอกอกแก่นมากมาย ๑ แก่นเชือก ๒ หัวเป้ง เพ็อง ๓

ยาหัว น้ำหนัก ๒ บาท ต้มกินหายแล คายขันธ ๕ ขวย (กรวย) ๕ เหล้าก้อง

ยาแก้ปวดท้อง

แช่เปล่าตายบ่อมีผีเฮ็ด เอารากก้างปลาหนึ่ง ปลายข้าวเจ้าหนึ่ง ต้มกินดีแล

ปวดท้องกระแช่บิได้

เอาหางนกยูง สามอัน ตัดเอาเล็บตีน เล็บมือมาเผาด้วยกัน บดใส่น้ำขิงสาม พริก กระเทียมสาม เคี้ยว เสิ่นเยือกไว้ก่อน จึงเอาน้ำอ้อยก่อนหนึ่งใสให้กินดีแล

ยาแก้ปวดท้องบั้นป้านไส้

เอาคำหมากจืดสามคำ เขาควายดำสามกีบ หน่วยในหมากบ้ำสามฝาน ต้มใส่กัน พริก ขิง กระเทียมสามเยือกกินดีแล

ปวดท้องแช่

เอารากง้วนหมู่หนึ่ง รากหญ้าขัดสามต้น คำหมากเพิ่นถ่มสามคำ เขาควายดำสามกีบ ต้มเยือก พริก ขิงกระเทียม ใส่ด้วยกันกินดีแล

ยาแก้ปวดท้อง

เอารากง้วนหมู่หนึ่ง หมากกระจายสามหน่วย เปลือกเตื่อเกลี้ยงหนึ่ง ข้าวเจ้ากำ ๑ ต้มแล้วกิน หรือ ไม่เช่นนั้น จักเสียยาแลเจ้าเอ๊ย

ยาแก้เสียบลมยิง

เอาใบเว่อแก่กำ ๑ หมากปีควายสามหน่วย มาต้มใส่น้ำพังคาให้เดือด เผาหินจุ่มลงไปให้กินดีแล

ยาแก้กระบุลม

เอาเบ๊ยผูกสองหน่วย หอยจูบสามหน่วย มาเผาแช่เหล้าเด็ดกินดีแล

ผิวว่า ใช้ปวดหัว เอารากผักเสี้ยนสามกำ ขิง ๗ บดทาหน้าผากดีแล เอาน้ำปูนขาว ๑ ส่วน น้ำ มะเฟือง ๑ ส่วน น้ำหมากนัต ๑ ส่วน ๗

ยาแก้ลงเลือดทางบนก็ดีทางล่างก็ดี ให้เอาแค่อ่อนต้มกินดีแล ๗

ยาแก้ลงเลือดก็ดีเลือดจุมูกออกก็ดี ให้เอาเปลือกหมากค้อส้ม ๑ เปลือก ไม้มูกจำนวนเท่ากันตำให้แหลก แล้วเอา น้ำผึ้งผสมให้กินดีแล ๗

ยาแก้ลงเลือดทางปากทางจุมูก

ให้เอารากกระจายหนึ่ง รากคุณหนึ่ง น้ำหนักเท่ากัน ต้มใส่น้ำ ๗ กระบวย เคี้ยวให้เหลือ ๑ กระบวย จึงเอาน้ำผึ้งบาท ๑ น้ำมะนาวบาท ๑ ผสมกันให้กินดีแล

ยาแก้เลือดคอ

เอาเทียนและดอกไม้ขาวไปบูชาเอาเกล็ดโพธิ์ ๕ บาท ๑ อ้อยดำ ๕ บาทต้มเคี้ยวสามกระบวย

เอา ๑ กระบวย ผสมน้ำตาลหนึ่งบาทให้กินดีแล ๗

ยาแก้ลงเลือดคอ

ให้เอารากหญ้าขาวเอี้ย ๑ รากหญ้าหอมแก้ว ๕ บาท กับยารดิน ๕ บาท๑ ต้มเคี้ยวสามกระบวยเอา ๑ กระบวย ให้กินดีแล

ยาแก้ลงเลือดคอ

ให้เอารากยานางสามต้น เหง้าอ้อยดำสามต้น รากหญ้าฝากควาย สามกอดดอกคำยุบ ๑ ข้าวเจ้าหนยอน กำหนึ่ง ต้มเคี้ยวสามกระบวยเอา ๑ พริกสาม ขิงสาม กระเทียม ๑ เงียงเกลือ ๑ บาท เยือกให้กินดีแล ๗

ยาแก้เลือดขึ้น

เอานางกุ่ม นางข่อย ขิง กระเทียม ดีปลี มะนาว ตำขยำเข้ากัน ผสมเกลือชนิดหนึ่งกินดีแล

ยาหลงเลือดคองจุกปาก

ให้อาหมากค้อส้ม เปลือกไม้มูก รากกระจาย รากคุณ ชั่งได้เท่ากัน ตำให้แหลกแล้วจึงเอาน้ำฝางน้ำมะนาวผสมปั่นลูกกลอนกินดีแล ฯ

ยาแก้เลือดตกในทวาร

ให้อาหวัจจ้อหลวง มาต้มกินดีแล

ยาแก้เลือดตกในทวาร

ให้อาเยี่ยววัว เครือเขาสอ เครือข้าวมอก เครือหมากขี้กา ขี้เหล็กเทศ มาต้ม เคี้ยวสุกกันไว้ให้กินดีแล ให้ตั้งคาย บาท ๑ ถิ่น

ยาแก้พายเลือดพายกุม

ให้อาพริกน้อย กระเทียม ๗ บาท ท่อในเขา โครงคูกสมใบ กับขี้ยาสูบนั่งคุลีใส่ให้กินดีแล เสกคาถาใส่ให้ว่า เทเวธา อุตตะมะนา สุชี โหนตุ อมตีตบ ชะลึบชะเดา กะคันพันตี สะวาหะ ว่า ๗ ที

ยาแก้ลงเลือด

ให้อาหางยูง ดอกก้วยช่ายขวา เอาแม่บันไดช่ายขวา คั่วให้ไหม้บดแหลกแล้วน้ำหม้อหนึ่งเป็นน้ำทาดีแล

ยาแก้เรื้อน

ให้อากาฝากจับไม้เป่า ๑ ฝากจับไม้ม่วง ๑ มาต้มอาบดีแล

ยาแก้เรื้อน

ให้อาหนึ่งพาน ๑ หนึ่งควาย ๑ ฝมยุง ๑ บังหมากเขือ ๑ คั่วให้ไหม้ บดแหลกแล้ว น้ำมันหมูเป็นน้ำทาดีแล ฝิไม้ดี เอาน้ำมันหมากแดง ๑ น้ำมันกระเบา ๑ น้ำมันปลาโพง ๑ น้ำมันยางสะแบง ๑ น้ำมันหมู ๑ เผาใบพันชาดบดทาดีแล ถ้าบตี เอาใบสะแบง ๗ ใบหญ้าแพด ๑ กำ ขมิ้นขึ้น ๗ ฝาน ใบแสงซ้อน ใบแสงลัก

ใบมอน ตำใส่น้ำมันงา น้ำมันหมูเป็นน้ำ จึงเพาะทาดีแล อีกขนานหนึ่ง เอาฝมยุง ฮังต่อ ฮังแตน คราบแมงมุม ๗ ตัว เปลือกไข่ไก่ ๓ ฟอง กอง ๑ หนึ่งควายดำ เปี้ย ๓ ตัว ฮางควาย ๓ ใบ เผาบดให้แหลก เอาน้ำมะพร้าวห้าวและก้านมะพร้าวนั้น ตำแหลกแล้วจึงเอามาคนน้ำเก๋ามันนั้นแล้วจึงปั้นเอาไปผสมยาที่บดนั้น จึงทาดีแล

ยาแก้ปวดท้องมูก

เอาน้ำพริกน้อย ขิง กระเทียม ผสมให้กินดีแล

ยาแก้ลงเลือด

ให้อาเปลือกทองหลาง เปลือกเตือเกลี้ยง ตำปั้นเอาน้ำ เผาก้อนเกลือจุ่มน้ำ ๓ ทีกินดีแล

ยาแก้เจ็บท้องเลือดตก

ให้อารากไม้ไผ่ป่า ๑ กำ ต้นปัดปีแดงยาว ๑ ข้อนิ้วมือ มาต้มกินดีแล

ยาแก้ลงเลือด

ให้อางวงตาลมาต้มกินดีแล

ยาแก้เลือดตกในทวาร

ให้อาหญ้าแพดกับข้าวเจ้าต้มใส่กันกินดีแล อีกอันหนึ่ง ให้อาตั้งตุ่นมาต้มกินดีแล และให้อาฝมยุง ฮังต่อฮ้าง ฮังแตนฮ้าง คราบแมงมุม ๗ ตัว เปลือกไข่ไก่ ๓ ฟอง หอยปากกว้าง ๑ หนึ่งควาย ๑ เปี้ย ๓ ตัว ฮางควาย ๓ ใบ เผาบดให้แหลก จึงเอาน้ำมะพร้าวห้าว และก้านมะพร้าวนั้น ตำให้แหลก จึงเอามาคนน้ำเก๋ามันนั้น แล้วจึงปั้นเอาน้ำมันไปผสมยาอันบดไว้นั้น จึงหุงทาเรื้อนดีแล ถ้าไม่ดี เอาใบขางมน ๗ ใบ หญ้าแพด ๑ กำ ขมิ้น ๗ ฝาน เอาน้ำมันงาเป็นน้ำเพาะทาดีแล

ยาแก้เหื่อนลม

ให้อาหมากเขือบ้า ๓ ลูก ขมิ้นขึ้น ๗ ฝาน หญาห้อมแก้ว ๗ ยอด ต้มแห้งแล้วจึงเอาน้ำมันงาเติมเปลือกไข่ ๑ มันหมูเปลือกไข่ ๑ น้ำดั่งกล้วยดิบ ๒ เปลือกไข่ ระคนเข้ากันหุงให้ได้ไฟลุกจึงเอาไว้ทาดีแล ใส่ข่า ๓ ฝาน อีกขนานหนึ่ง ให้อาใบแลนซ้อน ๑ ใบแลนลัก ๑ ใบมอน ๑ ใบเกือ ๑ รากคอยอยู่ ๓ รากจวนหมู ๓ ตำใส่น้ำมันหมูเป็นน้ำเพาหาดีแล (เหื่อนลม) อีกขนานหนึ่ง เอาเปลือกดีหมี ๑ ยอดมะบวบ กำมือ ๑ ขี้เสือ ๑ ขี้แมวดำ ๓ ก้อน ขี้ไก่ดำ ๗ ก้อน มะเขือขึ้น ๗ ฝาน ผสมกันตำให้แหลกแล้ว คั่วให้ไหม้พอดีแล้วจึงเอาน้ำมันหมูเป็นน้ำทาและกินดีแล ฝนด้วยน้ำเหล้าทั้งทาทั้งกินดีแล

ยาแก้ฝี

ให้อาหญ้าบังหาร ๑ รากมอน ๑ เอื้องกา ๑ รากหญ้าคา ๑ ต้มกินดีแล ถ้าไม่ดี เอาเปลือกหมากต้องทางทิศตะวันตกหนึ่ง เปลือกหมากเกลือ ๑ หัว อ้อยดำสามกตัมกินดีแล ถ้าไม่ดี เอาหมากเกือ ๓ ลูก อ้อยดำ ๗ ปล้อง ตำให้แหลกแล้ว เอาพังคาเติม ๗ เปลือก ไข่เป็นน้ำข้าวเจ้า ๑ บาท บดฝนใส่ด้วยกันแล้วใช้ผ้าขาวกรองใส่กระบอกไม้ไผ่หลามพอจะคาด ให้กินก่อนอาหารเช้าดีแล ถ้าไม่ดี ให้เอารากยายเหื้อ ๑ รากมอนเหื้อ ๑ หัวเห้วหมู หญาแพดตัมเคียว ๓ กระบวยเอา ๑ กินดีแล ถ้าไม่ดี ให้เอารากไฟตำใส่น้ำมะนาวกินดีแล ถ้าไม่ดี ให้เอารากกุ่มตัมกินดีแล ถ้าไม่ดี ให้เอารากมอนเหื้อมาเคียวกิน ให้เม้มมันออกดีแล ยาฟุ้งนี้ตั้งค่าย ๕ บาท เปี้ยพัน แพรวรา เครื่อง ๒ ล้วนจึงรักษาเถิด มุตกิตกลีบหมากบก ฝนใส่เหล้ากินดีแล มุตกิตขี้ไม่ออก ให้เอารากดู่ทุ้ง กับรากปอเต่าให้ พังคาผสมกินดีแล

ยาแก้โรคกระษัย

ให้อาแก่นขี้เหล็กเครือ ขมิ้นเครือ เขาม่วง จวนหมู จำนวนเท่ากัน น้ำอ้อยเป็นน้ำตัมกินดีแล อีกอย่างหนึ่ง เครือขมิ้นตัมอาบ และกินด้วยดีแล อีกอย่างหนึ่ง เอาฟันผักกาดแพ่ง ๑ น้ำใบเชื่อมแพ่ง ๑ ใบเชือขึ้น อย่างละ ๑๐๐ ตากแห้ง บดฟันผักกาดละคนกัน ดูกินคว้น น้ำผสมลงดีแล้ว เอาเปลือก เอาแก่นแลนจ้อ ต้มกินแล้ว แม่ออกดีแล

ยาแก้โรคกระษัย

ให้อาฟันผักกาดแพ่ง ๑ เอาใบแพนง้าฮ้อย หญาขัดหญาคา เอาสารน้อยแช่ให้กินดีแล อีกอย่างหนึ่ง (๑ แก่นเชือก ๒ หัวเป้งเฟื่อง ๓ ยาหัวหนัก ๒ บาทตัมกินหายแล คายขัน ๕ ขวย ๕ เหล้า ก่อง) เอาเปลือกส้มเสี้ยวมาตัม ๓ กระบวย เอา ๑ กระบวยกินหายแล คั้นปดี ให้อาหมากนาว ๔ ลูก และก้อนเกลือขนาดเท่าไข่เป็ด

ยาแก้ท้องหมักหมัน

ให้อารากกระจาย รากโกทา เครือหุน เท้าปูน น้ำอ้อยดำ ชั่งน้ำหนักให้เท่ากันตัมกินดีแล

ยาแก้ปาดงเลือดท้องออกมูก

ให้อารากปวกข้าว แก่นจัว แขน้ำให้กินดีแล อีกอย่างหนึ่ง ให้อาส้มพอเครือ แขน้ำกินดีแล อีกอย่างหนึ่ง ให้อาไม้ค้อชูด แขน้ำกินดีแล

ยาแก้และยาแก้ท้องซุกดี หมักหมันก็ดี

ให้อารากกล้วยดิบ รากนำเน รากทับทิม มาตำกรองเอาน้ำกินก็ดีแล ถ้าเป็นสวดงท้อง ให้อาเปลือกมะรุม เปลือกทอง รากผักเสี้ยน ว่านไฟดอนแดง ขมิ้นขึ้น ให้น้ำหนักเท่ากันตำปั้นเป็นลูกกลอน เอาน้ำมาเคียวกับน้ำมันงา เอาพริก ขิง กระเทียม เปลือกมะนาว ให้อาหวนพอสมน้ำมันจึงกินหายแล

ยาแก้ท้องมูก

ให้อารากมะแตก รากสมอดิน รากส้านได้เต้ อ้อยดำตัมกินดีแล

หากลูกตายในห้อง

ให้เอารากเตี๋ยม ๓ กระบายเอา ๑ ละลายด้วยน้ำดอกคำดินกินดีแล **ถ้าปวดท้องมูกตก** เอาฟันผักกาด บดละลายด้วยน้ำผึ้งกินดีแล **ถ้าถ่ายเป็นเลือด** เอาเปลือกหน่วยมะขาม ๑ ชิง ๑ แก่นไม้พุง ๑ เผา ทุก อันแต่ไม่ให้รวมกัน เวลาจะกินให้ละลายกับน้ำผึ้ง ปั้นเป็นลูกกลอนกินดีแล ถ้าไม่ดี เอาเมล็ดมะม่วง เผา ละลายน้ำฟักกินดีแล **ถ้าท้อง** เอาเปลือกเตี๋ยม เกลี้ยมาตำใส่กล้วยตีบสุกคั้นกรองเอาน้ำกินหายเสีย **ขึ้นถืดคอ** ให้เอาใบอ้อยใบตูมตั้งมาตำไว้ เคี้ยวให้กินดีแล ถึงถ่ายเป็นเลือดก็หายแล บาลมแม่ ใบขนุนเหลืองกลั่นใจเอาได้เท่าไรก็ดี มาต้มใส่พริก ๗ ชิง ๗ ฝาน ตัดสายลมขาดแล **ถ้าปวดท้อง** เอา เปลือกยางสามกระถากต้มให้กินดีแล **ถ้าบิด** เอาเปลือกสามประการมาต้มให้กินดีแล

ยาฝิ อันใดก็ดีมูกน้อยมูกหลวงสารน้อยสารหลวง

แก่นตูม แก่นบก ชะโกเครือ หมากแตก เกล็ดลื่นน้อย ต่างไก่ ช้างนาว รากหวายนั่งเอาอย่างละ เท่ากันต้มกิน แก้วพิษฝิทั้งหมด

ยาแก้เมื่อย

เข้าพัน ๑ บอระเพ็ดพัน ๑ วานไฟพัน ๑ ผักบิเอียนพัน ๑ ต้มกินรมดินักแล

ยาฝิหัวขวาม

เอาฟัก ๑ รากมะนาว ๑ รากยานาง ๑ ฝนกินดีแล อีกอย่างหนึ่ง ให้เอาน้ำมูตรเป็นน้ำเอาด้วยแตกเผาจุ่มน้ำ ให้แห้ง ชิง กระเทียม พริกน้อย ๗ ผสมกันทาดีแล **ยากิน** รากแจ้ง ต้นเหื่อนกวาง อ้อยดำต้มกินดีแล คาย ๑ บาทแพร ๑ วา

ยาฝิภายใน

ให้เอารากค้อหนาม รากตาเสือ รากบก รากหมากแตก เครือเขามอก แก่นชะสะแบง แก่นชะตะโก ให้น้ำหนักเท่ากันต้มกินดีแล

ยาฝิภายใน

ให้เอาส้มกุ่ม รากทางทิศตะวันตกต้มกินดีแล ฝนใส่ฟักกินดีแล

ยาฝิหัวคว่ำ

ให้เอายาเตี๋ยมเกลี้ยมาขยำใส่ข้าวเย็นกินก่อนงายดีแล ถ้าไม่ดี เอารากจวนหมูมาหลามกินก่อนงายดีแล ถ้าไม่ดี เอารากพวงพิมาต้มกินดีแล ยารัด เอาน้ำอ้อยกับปูนขาวกับน้ำมะนาวเป็นน้ำผสมกันทาดีแล

ยาฝิหัวคว่ำ

ให้เอาเครือเขามอก ๑ รากผักหวานบ้าน ๑ รากหญ้านาง ๑ น้ำปูนใสเป็นน้ำฝนทาดีแล อีกอย่างหนึ่ง เอา เครือเขามอก ๑ รากจวนหมู ๑ รากหยิกบ่เอง ๑ เอาน้ำปูนใสเป็นน้ำฝนให้กินดีแล แล้วจึงขี้ไต้ยานั้นชะโลม ข้างนอก เพียงมันเป็นมันดีแล อีกอย่างหนึ่ง เอารากเว่อหวาน ๑ เครือเขามอก ๑ รากเลนซ้อน ๑ ราก คันชัยสี ๑ ฝน เอาน้ำปูนใสเป็นน้ำฝนให้กินดีแล จึงเอาขี้ไต้ยานั้น ทาข้างนอกเพียงมันเป็นมันดีแล ยา ฝิ อีกภาคหนึ่ง เอารากหยิกบ่เอง ๑ รากจวนหมู ๑ เครือเขามอก ๑ ยาฟักเตี๋ยมเป็นน้ำก็ตีปูนเป็นน้ำฝน ให้กินดีแล เอากากยาเพาะข้างนอกเพียงมันเป็นมันดีแล ให้ตั้งคายเงินฮ้อยคำบาท เบี้ยพัน แพรวา หมาก หัวเกลือก้อน พร้า เสียม อย่างละเล่ม แล้วจึงรักษา ถ้าไม่เช่นนั้นจะไม่ดีเลย

ยาผีสะบาย

ให้อาหรญาบังหาร เอารากมาฟักทำให้แลหกลักรองเอาผสมน้ำมันหมุดให้ละเอียดแล้วผสมกันแล้วเอาน้ำมะนาวหัวเกียง ใส่ทาดีแล

ยาผีหัวเอียน

น้ำมันงา หัวเอียนมาเผาบดผสมกัน เอาขึ้นกสิกกะติลิงค์ฝนทาดีแล ถ้าไม่ดี เอาน้ำมันงาเป็นน้ำหัวหอยโข่งมาเผาบดใส่กันน้ำมันพุทดีแล ถ้าไม่ดี เอาเขากวย ดึงเหลื่อม ขนเม่น ใบหนาด เผาใส่น้ำเหล้าทาดีแล ตั้งคาย ๔ กรวย เหล้าก้อง ไช้หน่วย เงิน ๑ บาท

ยารมบาด

ให้อาเปลือกกำกับหัวหวานมุตร น้ำมัน ผสมเป็นน้ำรมดีแล อีกอย่างหนึ่ง เอาเปลือกกำ ๑ เปลือกคุณ ๑ เปลือกม่วง ๑ ทองกลาง ๑ มดแดง น้ำมันวักส้มเป็นน้ำอีกอย่าง ๑ เปลือกดินเปิด รากโกทา น้ำมันวักเป็นน้ำ ภาคหนึ่ง ใบส้มป่อย น้ำมันวกรมดีแล

ยาบาด

ให้อารากขายสงกับขึ้นดิบน้ำมุตรหน่อ รมดีแล ภาคหนึ่ง เอาปลาร้า ปลาน้อย หัวโกย หัวกระทือ วานไฟ น้ำทำเป็นน้ำต้มรมดีแล

ยารมบาด

เครื่องส้มจินน้ำมันวักส้มเป็นน้ำรมดีแล ภาคหนึ่ง รากน้ำเต้าน้อย ๑ น้ำมันวักเป็นน้ำรมดีแล

ยาปวดหัว

ให้อาใบทองบ้าน ๑ กำขมขึ้น ๗ ใบ พริก ๗ กระเทียม ๗ ตาอ้อยดำ ๗ ตา หอมแก้ว ๗ ยอด ตำปั่นเอาน้ำคั้นหัวดีแล ถ้าไม่ดี เอาใบแรงซ้อน ๓ ใบ หัวหอม ๓ หัว ใบส้มพอ ๑ กำหัวหญ้าหัวหมู ๑ บาท ข้าวเจ้า ๑ กำ ตำปั่นเอาน้ำคั้นหัว ภาคหนึ่ง เอาใบผักปิง ๑ กำ ใบผักหวานป่า ๑ กำ ใบส้มพอ ๗ ใบมือหมากน้ำ ๑ กำ ข้าวเจ้า ๑ กำ ตำปั่นน้ำตบหัวดีแล **ถ้าจะแก้พิษปวดหัวยา** ควรเอาเปลือกสา ๑ อ้อยดำ ๑ แซ่กินบ้างตบหัวบ้างดีแล ถ้าไม่ดี เอารากโกทา มาฝนใส่น้ำทาจะใส่หูตายออกแล เอาหมากพลูไปวานเอากราศีลดี ผู้หญิงเป็นให้ผู้ชายเอา ผู้ชายเป็นให้ผู้หญิงเอา ถ้าไม่ออก ให้อาหมากหนามแท่ง มาฝนไว้ก่อนจึงเอาขนฝามาเผาบดผสมกัน จึงเอาผ้าขาวกรองใส่หูตายออกแล

ยาไอเจ็บคอพูดไม่ได้

ให้อารากตับเต่า ๑ รากผักหวานบ้าน ๑ รากคี่ไฟ นกขี้ม ๑ รากกำแมด ๑ หัวอ้อยดำฮ้อย ๑ ต้มกินดีแล

ยาห้ามไอ

ให้อารากเหือบ้าอ้อยดำข้าวเจ้าฝนเอาน้ำพังคาสสมกินดีแล

ยาแก้ปวดหัว

เอาผักก้านตงมาตำใส่น้ำเหล้าโพะหัวดีแล

ถ้าหากไอจ่มปากเป็นตั่งผีเข้าเป็นบ้าหมู

ให้อาหัวหอยจูบ ๓ หน่วย เผาให้ไหม้แช่น้ำกินดีแล

ยาห้ามไอ

ให้อาหมากผักฟ้า รากผักหวาน ๓ ต้น รากเขือขึ้น ๓ ต้น ตำใส่น้ำให้กินดีแล

ยาแก้กะยื้อ

ให้อารากตาลนาหมาหลามกิน ๓ เดือนดับดีแล ถ้าไม่ดี เอาหวานบ้าน เปลือกรากโกทา รากชุมพุก รากมูกน้อยมูกหลวง รากดอกซ้อน รากพุท ผนทาหัวดีแล ถ้าไม่ดี เอารากหญ้าลับมีน เครื่องเขมอก จันทรแดง ผนทาดีแล ถ้าไม่ดี เอาใบส้มพอ ใบผักหวานบ้าน ใบผักบัว มือหมาก น้ำข้าวเจ้า ตำปั่นเอาน้ำตบหัวดีแล

ยาแก้ปวดหัว

ให้อาหารยาหอมแก้ ๑ หวานไฟ ๑ ขิงแคง ๑ ตำปั้นเอาน้ำคั้นหัวดีแล

ยาแก้ปวดหัว

เอารากหนามพรม ๑ รากเตี๋ยปอง ๑ ฝนใส่น้ำทาหัวดีแล ถ้าไม่ดี เอารากยานาง ข้าวตำปั้น เอาน้ำทาหัวดีแล ถ้าไม่ดี เอารากผักเสี้ยน ๑ กำ ขิงแคง ๗ ฝาน บดเอาน้ำทาหน้าผากดีแล ถ้าไม่ดี เอาสอพริก ๗ ขิง ๗ ฝานตำเข้ากัน ปิดขมับไว้ดีแล

ยาแก้ปวดหัว

ให้อาหารกมะเขือบ้า ฝนใส่น้ำเหล้าทาหัวดีแล

ยาแมงคาเข้าหู

ให้อาหารไม้ไผ่ป่าน้อย ๑ เปลือกทอง ๑ รากผักหวานบ้าน ๑ รากหมากแปบ ๑ ข้าวเจ้า ๑ อ้อยดำ ๑ ปล้อง ตำใส่น้ำกรองเอาน้ำให้กินดีแล ถ้าปวดหัวด้วยเชื้อ เอาหัวหญ้าแห้วหมู ๗ หัวขิง ๓ ฝาน ผักบัว ๓ ฝาน ถั่วชะแดดข้าวเจ้าตำใส่กัน เอาน้ำคั้นดีแล อีกภาคหนึ่ง เอาผักบัว ๓ จม ฝานผักกาด ๓ หยิบ มือยอด ๓ ยอด หมากฟักหม่น ข้าวเจ้า ถั่วชะแดดตำปั้นน้ำคั้นหัวดีแล

ใช้ไม่หายและปวดหัวมาก

ให้อาหารแมงไยร้าง ๑ รากหญ้าคา ๗ รากรากเตี๋ย ๑ กำถั่วชะแดดข้าวเจ้า ปริมาณเท่ากันหมากฟักหม่น ๑ กลีบให้ได้ ๓ บาท ตำปั้นเอาน้ำให้กินบ้างคั้นหัวบ้างดีแล ถ้าไม่ดี เอาเปลือกผักขา เปลือกส้มป่อย ใบเว่อ ใบมะนาว ตำโปะดีแล ถ้าไม่ดี เอาเปลือกมะรุ้ม ตำโปะดีแล ถ้าไม่หาย เอารวนขน ขมิ้นชัน ใบหูกแดง ใบเตี๋ย น้ำมวกเป็นน้ำเพาะหัวดีแล ถ้าไม่ดี ใบผักจูบชี้แดงมาเผาแช่น้ำดีแล

ยาปวดหัว

ให้อาหารเปลือกสัง ใบขาม หวานไฟ ขมิ้นชัน อุ่นไฟห่อตั้งหัวดีแล

ยามุดตะกิดถ่ายไม่ออกเยี่ยวไม่ออก

ให้อาหารไม้แดงดอกไหมแดง รากผักชี ๗ ต้น รากผักหอม ๑ กำรากดอกไหมแดง ๓ รากเครือเขาหอ ๓ ฝานขิงแคง ๓ ฝานต้มเคี่ยว ๓ กระบวยเอา ๑ กินดีแล

มุดกิด

ให้อาหารเหม้าน้อยฮ้อย ๑ ชี ๓ ก้อน ขิงแคง ๓ หัว ขมิ้นดอกแดง ๓ หัวอ้อยดำฮ้อย ๑ ต้มกินดีแล อีกภาคหนึ่ง เอารากผักหอมสามต้นผักชีสามต้น อ้อยดำ ๑ ต้นพังคายเป็นน้ำฝนให้กินดีแล อีกภาคหนึ่งเอารากเหม้าน้อยรากหมากล่าต่อน ๑ อ้อยดำ ๑ ข้าวเจ้า ๑ กำต้มหน้าบ้านแม่หม้าย เคี้ยวสามกระบวยเอา ๑ กระบวยกินดีแล ถ้าไม่ดีเอาพังคาคัดผสม ๑ ถ้วยกินก่อนงายดีแล คายฮ้อน ๑ แลพออุ่นเยี่ยวหมูจึงเอายาเค็ดผสม สามผงไว้ให้กินดีแลถ้าไม่ดีฝนด้วยน้ำพังคากินดีแล

ยาปวดท้องกัว

เอาเปลือกเตี๋ยเกลี้ยง ๑ รากง้วนหมู ๑ อ้อยดำ ๑ หมากบ้า ๑ ลูก มาฝนใส่น้ำพังคาให้กินดีแล ยาปวดท้องแช่ตายดอกผีบ่อเฮ็ดเอารากหญ้าฝางควาย สมต้นหญ้าขัด ๓ ต้นหัวอ้อยดำ ๓ ต้น ข้าวเจ้าหอน ๑ กำต้มเคี่ยว ๓ กระบวยเอา ๑ ไว้ให้เย็นจึงกินดีแม่มานกินก็ดีแล

ยาปวดท้องหมักหมัน

เอารากแก ๑ รากอ่อมไเอ่ ๑ ต้มกินดีแล ภาคหนึ่ง เอากล้วยดิบ ๑ ครั้งดิบ ๑ สีเสียดเขียว ๑ ในหมากขามปอกเอาข้างใน แช่น้ำกินดีแล ภาคหนึ่ง เอาเปลือกม้เปลือกม่วง เปลือกเตี๋ย รากอ่อมไเอ่แช่กินดีแล ภาคหนึ่ง เอาฝั งผสมข้าวจีให้กินดีแล ภาคหนึ่ง เอาหน่อกล้วยดิบจอก เอาครั้งดิบลงไฟบดเอาน้ำให้กินดีแล

ยาแก้พิษเมฆบ่วง

เอารากหมากทอดฝนทาดีแล

ยาแก้พิษตะขาบ

เอาคันคากตัวเป็นมาแช่ เอายางมันทาดีแลถ้าทำทานกัดให้เอาเปลือก

หนามเล็บเงือกแช่เป่าแล้วเอารากฝนทาดีแล

ยาแก้พิษงูเห่ากัด

เอารากหุ่ยน้อยทั้งต้นมาตำใส่น้ำเป่าแล้วเอากาดยำนั่นอุ่นตั้งหัว ลงให้ถึงปากแผลดีแลยาแก้พิษงูทำทาน

รากหม่อนน้อย ๑ หัวกะบูก ๑ ตำใส่น้ำเป่าแต่หัวลง แล้วอุ่นกากยาโปะตั้งแต่หัวลงอย่าให้ถึงปากแผลนั้น

๑ สกอดีแลยางูตัวใดกัดก็ตีให้เอาเครือหูลวง อ้อย ๑ ข่า ๗ ฝานตำใส่น้ำ ๒ เเทยำนั่น

จึงกรองเอาเป่าแต่หัวลงอย่าให้ถูกปากแผลดีแล ถ้าไม่ดีให้เอาฟันเหี้ยตายซากฟันแลนตายซาก

เอารากหุ่ยหลวงหัวกะบูกรากผักฮาดขี้หมู ผักบี้ยขาวหนึ่งหัวบดข้าวเจ้าเป็นน้ำ แล้วเอายาเหล่านี้นมาผสม

กันเป่า แต่หัวลงไปจนมันฝ้ายดำ ๑๐ ผูกกันไว้ อย่าให้พิษมันขึ้นยางูเห่างูตัวใดกัด ให้เอาหัวผูกตำใส่

น้ำอุ่นเป่าเสียก่อนจึงเอา กากยาโปะแต่หัวลงไปดีแล

ยาสรรพงูตัวใดกัดมีนกัดคน

ให้เอาหัวผูก ๗ ฝานผักฮาดขี้หมูสามต้นผักฮาดน้อยสามต้น ผักบัวสามหัวเปลือกสาสามต้นแต่ละต้น ๆ ละสาม

กลีบข้าวเจ้าห้อน 1 กำตำใส่น้ำกรองเอาเป่าแต่หัวลง จึงเอาผ้าขาวห่อกาดยำนั่นตั้งหัวลง

อย่าให้ถูกปากแผลที่มันกัดดีแล ถ้าไม่ให้เอารากยานาง ๗ รากหมากขี้กาสามราก

หัวผูกต้น ๑ รากผักฮาดขี้หมูสามยอด หญ้าหอมแก้วสามยอดตำใส่กันเป่าแต่หัวลงไปดีแล

ถ้าตำไม่ทันให้เคี้ยวใส่กันเป่าอย่าให้ถูกปากแผล ถ้าหายช้าเอากากยาโปะแต่หัวลงไปดีแล

งูน้อยกัดตั้งคาย ๕ บาทงูลหลวงกัดตั้งคายเงินอ้อย คำบาทจึงรักษาไม่เช่นนั้นจะเสียยา

ยารมบาด หวานมุบ ๑ คีไพนกุ่ม ๑ ก่อมก้อยลอดซอน ๑ น้ำมวกเป็นน้ำยารมบาด

ใบเชือบ้า ๑ เครือเขาสอ ๑ น้ำมูตรเป็นน้ำดีแล

ยาลม

ให้เอาเปลือกลิ้นไม้ข้าวเจ้าสามหยุบ ตำใส่น้ำกรองให้กินดีแลถ้าไม่ตีเอาใบผีเสื้อ ๑ กำรากหญ้าหอมแก้วสามต้น

ต้มกินดีแล ถ้าไม่ดีเอารากทองหลวง ๑ รากมะรุ ๑ จี้นเข้ากันไว้ก่อนเผาดินขอมจุ่มน้ำกินดีแล

ยาลมก่อนลมเสียก็ตี

ให้เอาหัวกระเทียม ๗ ฝาน ว่านไฟ ๗ ฝานขมิ้นไซสามฝานใบเว่อสามใบ ผีเสื้อสามใบตำให้แหลกต้มกากใส่ขิง

กระเทียม พริกน้อย ๗ ให้กินดีแล

ยาเสียบลม

ให้เอาใบเว่อ ๗ ใบผีเสื้อขนาดตายแขวน ๗ ใบ เขาสอ ๗ ฝานต้มเคี้ยวสามกระบวยเอา ๑ ขิงกระเทียมพริกน้อย

นิดหน่อยกินดีแล อีกอย่างหนึ่ง ให้เอาเขาสอสามฝานหวานชนสามฝาน หวานไฟสามฝานหมากลับมีนสามฝาน

ขมสะเดาสามยอดต้มใส่กันเอายาพังคาเป็น น้ำกรองให้กินดีแลถ้าไม่ตีเอาน้ำทำใส่ ต้มเหยื่อให้

กินดีแลเจ็บเสียบลม ให้เอาเครือเขาสอ ๑ บาทว่านไฟ ๑ บาท หนากายอดเว่อสามยอดผีเสื้อสามยอด

หย้าหอมแก้วสามยอดตำให้แหลกใส่พริก ขิงกระเทียม ๗ ฝานน้ำผึ้งอ้อยหนึ่ง ผสมกันปั้นเป็นลูกกลอนเอา

พังคาผสม ให้กินเข้าเย็นดีแลกับข้าวเย็นก่อนนายดีแล ถ้าไม่ดีตำใส่น้ำทำกรองต้มเหยื่อให้กินดีแลเจ็บเสียบลม

เธอไม่ออกคัดหน้าอก เอาขมสะเดาสามยอดเว่อสามยอดหอมแก้ว สามยอดเปลือกหมากชักหน่วย ๑ ต้ม

เคี้ยว สามกระบวยเอา ๑ พริกขิงกระเทียม ๗ ฝาน เหยื่อให้กินดีแลเจ็บเสียบลมขิง ๗ ฝาน กินดี

ยาลม

ให้เอาคุณแก่สามใบเว่อแก่สามใบ แก่นหนาก ๕ บาทตาซังตำแช่ยาพังคาวัว เผาหินสามก้อนจุ่มน้ำยากินดีแล
ถ้าไม่ดีจึงต้มเคียวสามกระบวยเอา ๑ พรักชิงกระเทียม ๗ เหยื่อให้กินดีแล

ถ้าเป็นทางข้างรากฟันเน่าและชื้อคอกก็ดีแล หาเสทอเป็นตุ่มถือคอกก็ดีชื่อว่าหาข้างหาเสื่อแล ยา ให้เอารากหม้อ
น้อย ๑ แลงซ้อน ๑ เปลือกส้มพอ ๑ ใส่ น้ำ ๗ กระบวยเคียวเอา ๑ อมดีแล ภาคหนึ่ง เอากระดันอิง ๑ เปลือก
คุณ ๑ ต้ม เคียว ๓ กระบวยเอา ๑ อมดีแล ถ้าหากเป็นตุ่มถือปากถือคอและลงท้องถือที่ไหนเป็นพิษร้อนให้ชูด
เอางาข้างนอแรดเขาควายดำเปลือกแต่รากผักหวานบ้านรากก้านตงรากแพงคำฮ้อยถั่วชะแดดเบี้ย ๑ ใส่ น้ำ ๗
บวยเคียวเอา ๑ กินบ้างอมบ้างดีแล ถ้าไม่ดีเอายาพังคาวัวสมกินบ้างอมบ้างดีแล

ยาหาข้างหาเสื่อ

รากแพงคำฮ้อยสามต้นแก่นใบจ้วงสามกลีบรากหิงหายสามต้นข้าวเจ้า ต้มใส่กันกินบ้างอมบ้างดีแลถ้าไม่ดี
จึงฝนด้วยน้ำข้าวเจ้ากินบ้างอมบ้างดีแล

ยาหาเสื่อ

เอาหิงหายสามต้น รากหญ้าปลั่งสามต้นรากยานางสามต้น รากตำลึงสามต้นเขาเยี่ยงเขาควายดำหัวฮ้อยดำ
ข้าวเจ้าฝนเป็นน้ำใส่กันอมบ้างกินบ้างดีแล

ยาหาน้อย

เอาแมวลันหมาสามตัวบั้งให้ไหม้ไว้ก่อน เอาเปลือกตูสามหกลีบมาบั้งให้ไหม้แมง ลันหมานั้นแช่ด้วยกัน
ทั้งกินทั้งอมดีแล ถ้าไม่ดีเอาเปลือกแทน 1 เปลือกตู ๑ บั้งให้ไหม้ไว้ก่อน เอารากยานางรากผักหวานบ้านแพง
คำฮ้อยบั้งให้ไหม้ เอามาแช่ด้วยกันทั้งอมทั้งกินดีแล

ยาหาทางข้างและยาข้างเอาหวานแฉก

๑ หวานไฟ ๑ หัวบัวขี้แบ ๑ หัวหญ้าฮังกา ๑ ลันชะแล ๑ ก่างหมากขาม ๑ จันทรหอม ๑ จันทรแดง ๑
ปิงเหลื่อม ๑ น้ำเหล้าคอป็นน้ำข้าวเจ้า คอป็นกวาดปากดีแล ถ้าไม่ดี เอาหมากผักปิง น้ำมันงาน้ำมันกวาด
ดีแล ยาทางหลวงถือคอ กินฟันลงคอกก็ดี เอารากส้มพอหลวง รากผ้าฮ้ายหลวงรากกบนำเหล้าเพิง ๑ ยอง
ฝ้ายอมถึงสามคืนแล้วจึงต้มยาให้กิน รากตาลรากหมากยาหัวฮ้อยดำขมื่นขึ้น ต้มก่อไฟทางเดียวกินสามวันจิต
ดีนักแล

ยาทางถือท้อง

ให้ใช้เปล ออกแทนหนึ่งเปลือก ส้มกบแกงแซงตันดุกดานตันแมฮ้าง แช่ให้กินอมดีแลเป็นหาเป็นทางให้เอา
เปลือกชุมพุก ชูดให้อ่อนแล้วเอาข้าวเจ้ามาส่วยลัน เอาน้ำใส่ด้วยกันให้กินลงดีแล

ยานัว

ให้เอารากมะพร้าวรากหมากต้มกินดีแล ถ้าไม่ดีเอาหน่อไม้เฝ้าบดเอาน้ำกับน้ำปูน ผสมกันกินดีแลถ้าไม่ดีเอา
แก้วกระแหว รากหนาดต้มกินดีแล

ยานัว

เอาหมากตาเสื่อ ต้มกินวันละเดือนดับดีแลถ้าไม่ดีเอารากทาง ของกินดีแลถ้าไม่ดีเอาเปลือกเฮื่อนกวางเปลือก
ดับเต่า ใส่กระบอกไม้ไผ่ปลายด้วนหลามกินดีแล ถ้าไม่ดีเอาแก่นหมากหวัดต้มกินดีแล ถ้าไม่ดีเอาหมากทำ
สารต้มเคียวเอาน้ำพังคาวัวสม กินดีแลถ้าไม่ดีเอารากแคฝอยต้มกินดีแล ถ้าไม่ดีเอารากตดหารากขัด
เค้ารากดอกเจียด รากมะนาวรากดอกเข็มต้มกินดีแล ถ้าไม่ดีเอารากเขื่องนึ่งรากหนูนึ่งกร้าศีลต้มกินดี
แล ถ้าไม่ดีเอาผูกกับหินสัมนด้วยน้ำข้าวเจ้าสุก ให้กินและทาดีแลถ้าไม่ดีเอาบีบปีแดง ฝนด้วยน้ำฝั้กินดีแล
ถ้าว่าไม่ใช่ว่าคนให้ เอามะเขือขึ้นจมน้ำฝั้กินก่อนนายดีแล ถ้าไม่ดีเอากะดุกปลาเฝ้าแช่น้ำพังคาวัว
แล ถ้าไม่ดีเอาก่อนเกลียดยัดใส่ปากคางคกตาย ตากแดดแห้งแล้วเฝ้าให้ไหม้แล้วเอาก่อนเกลีย
มาแช่น้ำกินก็ดีน้ำพังคาวัวกินก็ดีแล ภาคหนึ่ง เอาตะขาบคาบเขี้ยวแมวตำผสมกัน พังคาวัวสมให้กินดีแลภาค 1

ขึ้นควายไหม้ มาลาปพริกขิงกระเทียมส่วนหนึ่ง(ผอง) ปลาข้าวสั่มส่วน ๑ เพลี้ยส่วน ๑ น้ำเกลี้ยงส่วน ๑ จึงกินกับข้าวเย็นก่อนนายดีแล ภาคหนึ่ง แมวดำ ที่ตายแล้วฟัก(สับให้แหลก)เอาไข่เปิดใส่สามฟอง หมกให้สุกกินกับข้าวเย็นก่อนนายดีแล ภาคหนึ่ง เอานกแควหวัดมาหมกกินกับข้าวเย็นก่อนนายดีแล ยาทั้งหมดนี้ทุกคนธาตุต้องถูกกันจึงดี ตั้งคายเงิน ๑ บาทเหล้าก่องไข่หน่วยจึงรักษา ถ้าไม่เช่นนั้นเสียยาแล

ยาแก้โรคกระษัย (ผอมแห้งไอหืด)

เอาหนังจระเข้มาเผาแห้งเด็ดพังคากินดีแล

ยาเยี่ยวไม่ออก

ให้เอาน้ำปวกควายเน่าหนึ่ง น้ำสนิมเหล็ก ๑ น้ำปูนก้อน ๑ ผสมเข้ากันกินดีแล ถ้าไม่หายให้เอายอกมันดัด ๗ ซอยยอดซ่อย ๗ ใบสั่มป่อย 7 ตำใส่กันแล้วเอาน้ำปูนก้อน เป็นน้ำกินดินนักถ้าร้อนในทากางคี่แช่น้ำกินดีแล

ถ้าแน่นท้อง(ท้น)ยิ่งไค้

เอารากอัฐี่สั้ไครากสั่มลม ต้มกินดีแลผายลมออกแล

ยาเยี่ยวไม่ออก

เอาหอยโข่ง ๗ หน่วยมาเผาน้ำเดือดผสมกินดีแล

ยาไฟลามโกน

เอาน้ำเหี่ยวดิน ๑ ส้าน้อย ๑ น้ำโกนกกบก ๑ ถ้าไม่มีเอาดินอยู่โกนนั้น จันแดงจันหอมหมอน้อยยานางฝั่มสุ่ม ลันชะเล นมผาขึ้นกอินทรีย์ฝนลงใส่น้ำกินแก้ร้อน ค้นว่าด้วยชื่อเอาเปลือกยางโปกชูดตำด้วย ข้าวเหนียวปั้น ลูกกลอนกินดีแล

ปวดท้องจวก

กลั่นใจเอายอดซ่อย ๗ ยอดตำใส่ข้าวเหนียว จี่แช่น้ำกินดีแล

ยาน้ำมันหุง

เอาจุลสีเขี้ยว ๑ สารสั่ม ๑ น้ำมะนาว ๑ น้ำปั้นดิบ ๑ อย่างละ ๑ ชัน เอาน้ำมันงา ๑ ในหมากกาซัก ๑ ทางสามสั่ม ฝั่ม ๑ สลั้งจิงหุงสุกติดดีแล อีกขนานหนึ่ง เอาเปลือกสัง ๑ เปลือกเตื่อเกลี้ยง ๑ เปลือกลันฟ้า ๑ ถ้ายาควันหัวบัวชี้แบ่หัวบัวป้งตำปั้นเอาน้ำ หุงทาไขแล้วเอาน้ำมันงาทา

ยาแก้มือชักตืนชัก

เอาเปลือกพันชาติใบมอนตำเข้ากัน ตั้งหัวตึ้นักแล ภาคหนึ่ง เอารากหมากเอ็ก หมากน้ำว่านอุบรากส่องฟ้า ชะมัดใบตูบใบซางไฟ ช่างดำใบไผ่บ้านใบชะคามตำเข้ากันแล้วเอาซินเล็ดห่อ ตั้งดีเลยาฮ้อนเอาปีปีแดง ฝนบ้งหมากเชื้อเผา น้ำมันหมูเป็นน้ำทាយผ้าเอารากหนาด เครือเอียนค่อนต้มเหยียบแช่ หากไม่ดี เอารากชะคามต้มรมตึ้นัก

ยากระเอ็น

เอามะเขือมามากๆต้มน้ำได้เท่าไห้ร่ ผสมเหล่าเด็ดกินดีแลยาถ่ายไม่ออก เอาหินสั่มหนึ่งสี่เสียด ๑ เมล็ด ฟักทอง ๑ เมล็ดตอกกั้วซ่าย ๑ ขี้หมูปากราบแมงมุม ๑ ดินักแล

ยาผ้า

เอาใบหมากนัต ๑ เปลือกผู ๑ ตำเข้ากัน น้ำมันงาสั่มเป็นน้ำต้มเหยียบดีแล ถ้าไม่ดี เอาใบสั่มป่อยกับปูนต้มเหยียบดีแล ภาคหนึ่ง ให้เอาใบแดงจิงกับใบโปแก้ว ปลาแดกปลาน้อยต้มเหยียบดีแล ภาคหนึ่ง ให้เอาหญ้าเกล็ดหอยรากพริกกันชัน ขี้ควายค่อนข้าวเจ้าตำใส่กับปลาแดกปลาน้อย ต้มเหยียบดีแล ถ้าไม่ดี ให้เอารากหนาด เครือเอียนค่อนต้มเหยียบดีแล ภาคหนึ่ง ให้เอารากชะคามต้มรมดีแล ภาคหนึ่ง เอาขมิ้นชัน ๑ ใบมอน ๑ ใบอิทก ๑ ใบยานาง ๑ ตำเข้ากันครอบดีแล

ยาน้ำมันหุง จุลสีเขี้ยว ๑ สารสั่ม ๑ น้ำหมากนาว ๑ น้ำมันดิบ ๑ ยาผ้าเอา รากปอตาเสือมาตำ ใส่น้ำโปะดีแลถ้าเป็นผ้า ให้เอาต้นพระยา มาตำใส่น้ำมันงาต้มเหยียบดีแล เอารากเปลือกแก่นกิงใบหนามดีแล

ยาแก้เจ็บคอ

รากพริกน้อย ๗ กระเทียม ๗ ชิง ๗ ฝาน ตำเข้ากันแล้วเอาขี้ผึ้งเหลื่อมกระดูกลิงลมกินทาเป่าถ้าไม่ดีเอาหยิกบด
ถองฝนใส่น้ำเหล้า กินและทาถ้าไม่ดีเอารากเอียนด่อนฝนใส่น้ำเหล้ากินทา ถ้าไม่ดี เอาเหล็กมาตัดน้ำฟังกินดีแล
ถ้าไม่ดี เอารากขี้เหนืงฝนหุบอ้อยดำบดเอาน้ำน้ำหมอนึ่งผสมกินดีแล ถ้าไม่ดี เอาไส้เดือน ๗ ตัวมาบึงบดฝน
รากยานางบึงเหลื่อมผสมกันแล้วฟังกาเป็นน้ำกินดีแล ถ้าไม่ดี เอาส้มอบบดผสมเกลือผสมฟังกา
ทาดีแล ถ้าไม่ดี เอารากหมาก ๑ รากดอกซ้อน ไส้เดือนสามตัวบึงขี้ควายสามตัวบึงให้หมัดบดแช่น้ำฟังกา
ผสมให้กินดีแล

เจ็บคอ

เอาแมงลันหมารากขามขี้รากป๋อยมาฝน น้ำหมอนึ่งสามวันเป็นน้ำฟังกาผสมกินดีแล

ยาแก้คอ

เอารากหวดข้าเหมือนดคนฝนใส่น้ำฟังกากินดีแล ถ้าหากถืดคอพูดไม่ออก ให้เอาหมากชิมอไม้เท้าสารฝนน้ำงา
งาอันนี้ฝนน้อยกินดี

ยาเจ็บคอ

ให้เอารากถั่วพู ๑ รากหิงหาย ๑ ข้าวเจ้าแช่ให้กินดีแล

ถ้าเลือดคอกออกกลิ่นใจ

เอาเท้าคางคามาแช่น้ำกรองไว้แล้วเอา ดอกคำปั้นเอาน้ำมันใส่เปลือกไข่ ๑ กี่ตี ครั้งหนึ่งกตีแล้วเอากวางกันไว้
ฝนบึงซ่ายกินดีแลยาแก้เจ็บคอ รากกังคี่หลวงฝนใส่น้ำมะนาวทาคอดีแล ถ้าไม่ดีเอารากหมาว้อฝนใส่น้ำฟังกา
ทาดีแล ถ้าไม่ดีเอารากทองสมุดขาวฝนทาดีแล ถ้าเป็นตุ่มในคอรับประทานอาหารไม่ได้ ให้เอาหมอน้อยยา
นางพินิจรซัฝนกินดีแล ถ้าไม่หายเอาแมงลันหมามาบึงผ้าขาวห่อ แช่น้ำกินดีแล

ยาแก้เลือดคอกงุมปาก

ให้เอาหมากค้อส้ม เปลือกมูกากระจายคูนซังได้เท่ากันตำให้แหลก แล้วเอาน้ำฝั้นน้ำมะนาวผสมปั้นเป็น
ลูกกลอนกินดีแล

ถ้าสะอึก

ให้เอาข้าวตอกผ้าขาวห่อแช่น้ำลงถ่านไฟนิตน้อยกินดีแลถ้าคอบวมเอารากแพงคำฮ้อยบึงเหลือน้ำเหล้าฝนทา
ดีแล

ยาแก้สึดวงงุม

เครือตากวาง ๑ พัน ยาหัว ๕ ร้อยต้มกินดีแล

ยารม

ให้เอาเชือกเคาควายด่อน รมดีแลให้ตั้งคายมีเงินสลึงกรวย ๑๒ อัน

ยาแก้ริดสีดวงหนอง

เอาขี้ดเค้าอ้อยดำฮ้อย ๑ ต้มกินดีแลถ้าไม่ดีเอารากมอนร้อย ๑ ต้มกินดีแล

ยาแก้ริดสีดวง (วิธีรม)

หญ้าแพด ๑ หน่วยหมากฝ้าย ๑ ฝมยุง ๑ คำหมากแห้ง ๑ ดินชันขาด ๑ ใส่เพิงหม้อรมดีแล

ยาริดสีดวงล้าหนอง

เอาแก่นหมากนัตมาต้มกินดีแล

ยาปวดหัว สารบาศ(วิงเวียน)

เอารากเป่าแกนข้าวโพด มาแช่ตบหัวดีแล ถ้าไม่ดี เอารากมะพร้าวรากลิงมาแช่ตบหัวบ้างกินบ้างดีแล

ยารากพันบวม

เอาเครือพูลูช้างกับข้าวเจ้าต้มอมดีแล ภาคหนึ่ง เอาน้ำเกลี้ยงใสหอยปังอุ่นอมดีแล ภาคหนึ่ง เอาใบเหลือด
แอ่ทั้งรากตำเคี้ยวใส่หินส้มอมดีแล

ยาเยี่ยวไม่ออก

เอาเฟื่องไห้ผสมคามเบี้ยผุกรากพิลาอ้อยดำรากหญ้าคาต้มกินดีแล เอาขี้ม้าขี้หมูเผาน้ำมันงาเป็นน้ำทา แต่
ท้องน้อยดีแล

ยาแก้ขี้ไม่ออกเยี่ยวไม่ออก

เอาร่วนหอมรากหญ้าคารากมอนเฮื้อ ไม้ไผ่ปลายด้ามหลามกินดีแล

ถ้าเยี่ยวไม่ออก

เอารากดอกไหมแดงรากเขิน ต้มกินดีแล ถ้าบั้นแก่นเป็นดินเสียเอารงเท่าฝักถั่วบดให้แหลกมะขามสุกสามเท่า
น้ำตาน ๑ แผ่น ใส่น้ำหนึ่งแก้วแบ่งเป็นสองส่วนส่วนหนึ่งให้กินส่วน ๑ เอากำกุดแล้วเอาผสมน้ำกำ ๑ ชั่งเข้าในรู
กันลิกข์ข้อมือ ๑ แล้วจึงเป่าขี้จะออกทันที ถ้าหารงไม่ได้เอายอดกล้วยง้าวใบดอกซ้อน ขมิ้นโขदान้ำเป่าเข้าใน
ทวารออกแลถ้าไม่ออกเอาน้ำใส่เดือนเขาฟานฝนกินดีแล ถ้าไม่ดีเอาหางนกยูงดอกกั้วช่ายกั้วขวามาเผาแช่น้ำ
เหล้าผสมกินดีแล ภาคหนึ่ง เอาโพนหมั่น ต้มกินดีแล ถ้าไม่ดี เอารากพังคี่ ๑ วานน้ำ ๑

พันชาติ ๑ แสนตามอง ๑ ฝนให้กินดีแล ภาคหนึ่ง เอาต้นหญ้าโคยงู ๑ รากผักอีตู ๑ รากอีเล็ด ๑ เผาไฟแช่
น้ำกินดีแล ภาคหนึ่ง เอาแกนข้าวโพด กับข้าวเหนียวจี่แช่น้ำกินดีแล ภาคหนึ่ง เอารากเว่อหวานฝนแล้วเอา
ดอกกั้วช่าย กั้วขวามาบดผสมแล้วเอาผ้าขาวห่อแช่น้ำให้กินดีแล

ยาเจ็บท้อง

เอาพริกน้อยขิง กระเทียม ๗ เบี้ยเผาไฟแล้วบดละลายน้ำเหล้าเต็ดให้กินดีแลถ้าไม่ดีเอารากห้าฮอก กับ
ฝอยลมต้มให้กินดีแล ภาคหนึ่ง เอาร่วนหอม ๑ วานไฟก่อนเกลือเหล็กทองเหลืองขอกติ ก่อนเกลือเผาใส่ใน
กระบอกน้ำปาดมะนาวคว่ำไว้ให้ปาดมะนาวที่คว่ำไว้้นซึ่งมีน้ำอยู่ ในนั้นจึงกินดีแล

ยาแก้กะเยือ

เอาขี้เจียอ้อย ๑ หรดาลเบี้ย ๑ รากตานารากเตื่อดินรากส่องฟ้า เปลือกแดงอย่างละร้อยบดให้แหลกทุกอัน
ตากไฟใส่พอกดูดกินควรค่าอ้อยคำแล ภาคหนึ่ง เอาขนทวยหุ้งเท่าปากเอามากล้าดวน เป็นผุกสามหน่วย
พริก ๑ บาทหญ้าหนวดแมว ๑ หญ้าคมบาง ๑ ส่องฟ้า ๑ ทั้งหมดนี้ให้เผาแช่พังคากินดีแลแต่จะต้องถูก
ธาตุกันทุกคนที่ใช้น้ำนี้ให้ถือศีลถือธรรมให้เคร่ง จึงจะได้ผลดีคายรักษากรวย ๘ อัน เงิน ๒ บาทเหล้าไข่ตั้งคาย
แล้วให้กินยา

ยาแก้ปวดหัวดิบ

เอาเปลือกยางเปลือกมะรุ้ม ตำใส่กันนึ่งตั้งหัวดีแล

ยาแก้กะเยือ

เอาหัวมูก หญ้าหอมแก้วเครือหางหนูหัวกอยพริกขิง เผาไหม้วันอังคารจึงเอาน้ำผึ้งผสมปั้นเป็นลูกกลอนกินดีแล
ภาคหนึ่ง เอาขี้เสื่อมาเผา แช่น้ำน้อยเปลือกไข่ ๑ จุดจี้ขี้ตัว ๑ เผาไหม้ บดใส่น้ำให้กินดีแล

ถ้าตัวติดเข้าปาก

เอาน้ำมะนาวบีบใส่ปาก ๒ ครั้งออกแล ให้เสกคาถาใส่แล้วจึงบีบ

ยาฆ่าผีให้จืด

ให้เอาร่วนไฟ ๗ พริก ๗ วานชน ๗ มือหมากน้ำเอาเท่ากันแล้วตำเอาน้ำชูดสอหินใส่นิดหนึ่ง เผาเหล็กสามเล่ม
ทุกอันแล้วขัดไปทาง ทิศตะวันตกจึงให้กิน

ยาฆ่าเชื้ออินทนิลควายกินไก่ก็ดี

ให้เอาหัวสีก ๑ กำผักแล่นลัก ๑ กำ ผักอีเล็ด ๑ กำใส่น้ำต้มแล้วเอาเสียนิดหนึ่ง ชี๊สีกินิดหนึ่ง ใส่ด้วยกันต้ม แล้วจ้ำผีเรือนกินแล้ว ให้ทิ้งเสียทางทิศตะวันตกให้กินถึง ๓ ครั้ง ดีแล

ยาผีกะพืดเข้าคนไม่ออกแทงไม่ออก

ให้เอารากเข้ามอรากดอกพุดน้อยให้เอาหนามสามหนามตื้นขึ้นน้อย ๑ น้ำเยียน้อย ๑ ชี๊ไก่น้อย ๑ ชี๊สีกน้อย ๑ ให้ใส่หม้อต้มหมอปาก ตามอาจารย์ตามจาริตให้ต้ม ๓ ที่ๆส่งดใส่พื้นทางหว่างก่อนเส้าบาเสียหว่าง ๑ เพ้า พื้นใหม่ หมัดจึงให้กินทั้งทาออกแน่นอนให้ตั้งคาย ๑ บาท ๑๖ กรวยเหล้าก่องไขหน่วย ๑ แล ฆ่าผี ภาคหนึ่ง ให้ตำเอาน้ำมะเว่อมะนาวให้ได้มากๆ น้ำปูนใสชะโลมคั้นหัวทั้งทาได้ผลดีแล

ยาอาบไข้

เครื่องหางหนู ๑ ใบส้มกบ ๑ ใบเหมือดแอ่ ๑ ใบขาม ๑ ใบส้มป่อย ๑ เครื่องยูซ่าง ๑ ต้มอาบดีแล

ใช้หายยาก

เอาฤๅษีส้มแล้วกับยาหัวต้มกินดีแล ถ้าไม่หาย เอารากเกษมสันเนียมต้มให้หมัด ๓ ที่ กินหม้อแก้งี้นเปิด ๑ ให้แก้งี้นหมัด ๓ หม้อดีแล ถ้าไม่ดี เอาเปลือกสังมาต้มกินให้ฟันเอาเพียงสะดือ ใช้ ภาคหนึ่ง ให้เอานางกุ่ม นางกุ่มปาซุดแล้วตำใส่หมากขมน้ำปลาแดกปลาน้อยกรองกินดีแล

ยาใช้ฆ่าเอี้ยแพ่งคำฮ้อยกับยาหัวต้มกินดีแลใช้สั้น

เอาหอยแครงแก่นชีเหล็กแก่นหมากเกลือแก่นชะโกฝนกินดีแล

ใช้จำเริญ

เอารากชาตรีมาต้มกินดีแล ถ้าไม่ดี เอาใบสิดามัดสามที่ต้มกินดีแล ภาคหนึ่ง เอารากถั่วรอดกินดีแล

ใช้ไม่หาย

เอาใบจุมแสง ๑ กำใบขาม ๑ กำใบผักปิง ๑ กำต้มเคี่ยวสุกแล้วน้ำมะนาวผสมกินดีแล

ใช้จำเริญ

เอาตุ๊กอึ่ง ๑ หมากเบ็น ๑ เครื่อง ลั่นฟ้า ๑ รากหวดข้า ๑ ต้มกินดีแล

ใช้จำเริญ

เอาชิง ๗ ฝานพริกน้อย ๗ ต้มใส่ด้วยกัน กินดีแล ใช้ ภาคหนึ่ง พริกน้อยกระเทียม ๗ ฝานมะนาวเป็นน้ำกิน ดีแล

ใช้สั้น

เอาสลักโต ๗ ฝาน ยาหัว ๗ ฝานต้มกินดีแล ใช้ ภาคหนึ่ง เอาหมากเบ็นกับยอดชมรดาหัวต้มกินดีแล กร้าศีลฟิงเทศน์จึงดี ใช้ ภาคหนึ่ง เอารากตาลกับรากเขือขึ้นต้มกินดีแล ใช้ ภาคหนึ่ง เอารากไผ่มาต้มกิน ดีแลถ้าหากชัก เอาเกลือแสนพันเปลือกเกลือเข้าต้มกินดีแล ทาก็ได้เครื่องกะไคลงฝนทาดีแลใช้คิงเหลืองเอา ฟันแก่นส้มลมกับเครื่องขึ้นข้าวเจ้าต้มกินดีแล

ยาห้ามไข้

เอาหมากฟ้า ๑ รากผักหวานสามต้น รากเขือขึ้นสามต้นตำใส่น้ำให้กินดีแลใช้จุ่มปาก เป็นดั่งผีเข้าเป็นบ้าหมู่ให้เอาหัวหอยจูบสามหน่วย มาเผาไฟแช่น้ำกินดีแล

ยาหิดเปื่อย

เอาแก่นหาดต้มเคี่ยวให้ขุ่นเอาขี้วัวขี้ควายเผาให้ไหม้แล้วนํ้ามน เป็นน้ำทาดีแลหัวกะกบกกจากเอาเทศดีแล

ยาสาละยาตวิน

เอารากผักราดต้มขัดเค้า รากหญ้าขัดรากหมากแคว้งรากหญ้าข้าวตวยรากควาย เปลือกต้องข้าวเจ้าถั่วชะแดด ตำเอาน้ำมะพร้าว เป็นน้ำใส่กรองให้กินดีแล

ยาศาลาน้อยลัมทั้งยี่น

เอาใบส้มพ้อ ๑ กำใบไผ่ ๑ กำข้าวเจ้า ๑ กำ รากผักหวานบ้าน ๑ กำตำใส่น้ำกรองให้กินดีแล
 ฝีปวดพิษร้อนลัมตาข้างคับเจ็บอกฮ้อนใจเอาหาง ฝนสมกันให้กินคั้นหัวดี ภาคหนึ่ง เอาเปลือกหมาก
 หญ้าคา ๕ บาทรากกล้วยดิบ ๕ บาทหญ้าขัดสามต้น สามลัมมีนสามต้นใบทั้งสามยอดใบฝ้าย ๑ กำ
 อ้อยดำ ๗ ตาถั่วชะแดดข้าวเจ้าตำใส่กันใส่น้ำกรองให้กินดีแล
 ถ้าไข้หน้าแดงคั้งฮ้อนดั่งไฟเชื่อว่าสาละบาดบไ้ไข้กั่มหน้าไหล่มเชื่อว่าสาละบาดหลวง ไข้คั้งฮ้อนหมหายไฟ
 ให้อาบน้ำไ้ปวงดั่งเป็นบ้านนั้นเชื่อว่าสาละบาดวินไ้ขับปากตาแหยอยู่เชื่อว่า สาละบาดบไ้ไข้กั่มหน้าไ้ลุ่มเชื่อว่า
 สาละบาดไฟเอาหลวงไ้ฮ้อนคั้งหนวยอยู่เชื่อว่า สาละบาดจมคั้งอันนี้เชื่อว่าสาละบาดล่อย

สาละบาดไฟ

เอามือหมาน้ำอ้อยดำสามปล้อง ฮางควาร้อยสามใบรากหญ้าคาฮ้อย ๑ กรองเอาน้ำไ้ จึงเอาอ้อยดำสาม
 แผ่งผสมล็กินตบหัวด้วย

สาละบาดวิน

เอามือน้ำ ๗ อันฮางควาสามใบหญ้าหอมแก้วสามยอด รากกล้วยดิบสามรากอ้อยดำสามตาปั่นเอาน้ำไ้ พริก
 ลูก ๑ ขิง ๑ ฝนให้กินดีแลผิวว่าปวดหัว

สาละบาด

เอารากพร้าวรากหมากรากผักตำนิมนาแช่ตบหัวดีแลยาสาละบาดให้เอาส้มป่อยสมัด
 หัวขี้กาน้อยมาฝนด้วยน้ำพังคาทาดีแล **เสกคาถา** อมกระระคมกะลา อมกะลี อมกะลั้งกะรุกะลุ
 สั้วหะเสก ๓ ที จึงกินดีแล

ยาตาเจ็บ

ให้เอาเปลือกหมากไฟเปลือกเหมือดโลดชุดเอายัดใส่รังมดแดงผ้าขาวห่อแล้วแกไ้ดีแลถ้าไม่ดีให้เอาแรมกับไ้
 ขาว ให้แจะดีแลถ้าไม่ดีเอาใบางแห้ง 1 ใบอ้อมไ้มาต้มรมดีแลถ้าไม่หายเอายอดทั้งสามมาตำด้วยกันแล้ว
 เอาน้ำพังคาเป็นน้ำหมกให้สุกจึงแจะไ้ดีแล

เจ็บตา

เอาหอยจูบสามหน่วยตาจั่วสามตาเงินคำ มาแช่ด้วยกันให้แจะไ้ดีแลถ้าไม่ดีเอาหอยจูบสามหน่วย
 ตาจั่วสามตาแมลงวัน ๑ ตัวครึ่งสามกีบมารวมกันแจะดีแล

ถ้าตามีจุดเสียที่แก้วตา(ตาสอน)

ให้เอาหัวดอกคำป่า

ยาตาสอน

รากพุฒฝนไ้ดีแลยาตามืดเสียก็ดี เอาแมลงวันสามตัวผักหอมกระเทียมสามจีมขิงสามฝาน
 บดไ้ดีแลตาเปียกใบขมิ้นหมกรมดีแล

ยาตาแดง

เอาหญ้าโคยจูบดไ้กับน้ำมะนาวไ้ดีแล
 ขิงแดง ๑ รากขี้กาหลวงเท่ากันตำเอาน้ำไ้ เป็นริดสัดวงตาหรือที่หูไ้จึงหายแล

ยาตาเยาง

เอาหอยจูบถ้าดิบแช่เอาน้ำเท่ากันราดดอกบังชันขาวฝนเข้าด้วยกันแจะไ้หายแล

ยาคันระมาลา

เอาหมากเขวรากหูลิงแก่นสมอฝนทาดีแล ถ้าไม่ดีเอาหัวดอกทวยเหินฝนทาดีแล
 ฝีมันแตกให้เอาหน่วยในมะตาลแก่ฝนทาดี ภาคหนึ่ง รากแคกับน้ำฝนทาดีแลถ้าไม่ดีเอารากผักกะยา
 มาฝนทาดีแล ภาคหนึ่ง เอารากถอกต่อนฝนทาดีแล ฝีเป็นทางในเอาใบเตือปองมะละหยองไ้ข้าว

เจ้ากิดิแล ถ้าไม่ดี เอารากพังคี่มาฝนใส่น้ำมะนาว ทาดีแลถ้าไม่ดีเอารากดอกไหมฝนทาดีแล

คันธะมาลา

ภาคหนึ่ง เอารากทองสมุดขาวฝนทาดีแล

คันธะมาลา

เอาหัวทูนกับทองสมุดฝนทาดีแล ภาคหนึ่ง เอาใบมะนาว ๑ ข้าวสารหว่านใส่แล้ว กลั่นใจเด็ดเอา ๗ ยอดขยี้ใส่ เหล้ากิดิแล

ถ้าเป็นคันธะมาลา

ให้อาหมากบัวหัวหัวบัวขี้แบ้ ไม่เท่าสารฝนน้ำผึ้งเป็นน้ำฝนทาดีแล ถ้าไม่ดี ให้อาหมากแก่นหัวบัวขี้แบ้มาฝน น้ำข้าวเจ้า กิดิแล

ยาสะเออะ(สะอึก)

เอาเบี้ยผูกเมล็ดสมอ ฝนกิดิแลจะแก้สะเออะเอารากหมากเอกรากผักสาบ หรือเอาหัวทูนไม่เท่าสารฝน ด้วยกันกับน้ำผึ้งกิดิแล ถ้าไม่ดี เอาผักบุงมาคั้นน้ำกิดิแล ถ้าไม่ดี เอาเปลือกมะเว่อมาคั้นน้ำกิดิแล หรือใช้รากขัดเค้าเมล็ดส้มป่อยสามเมล็ดรากขามเปีย ตาอ้อยดำแมลงวัน ๑ ตัวน้ำพังคาศมลดตามส่วน กิดิแล ถ้าไม่ดี เอาไม้ตาแกมาแช่ให้กิดิแล ภาคหนึ่ง เอาแขงหมากที่ไม่มีผลหอยเลื้อฝนใส่พังคา ให้กิดิแลหรือเอาเขาควายดำสามกับถั่วชะแดดต้มกิดิแล

ถ้าปวดหัวสาละบาด

เอาใบหมากเสีย ๑ ใบ ส้มรด ๑ ใบ ใบตูม ๑ ใบม่วง ๑ ใบไผ่บ้าน ๑ ใบเนาโคก ๑ ปลาแดกปลาน้อย ๑ ข้าวเจ้า ทั้งเปลือก ตำเข้ากันแล้วเอาผ้าดำห่อหนึ่งสูกแล้วเอาใบหุงแดง สามใบมาปกหัวแล้วจึงตั้งลงก็จะหายแลตั้งคาย กรวย ๔ เหล้าก้องไขหน่วยเงิน ๑ บาทยารมบาด เครือเขาฮอ ๑ ใบมะเขือขี้นำมูตรเป็นน้ำภาค ๑ ให้อาใบ ส้มป่อยหมากพริกน้ำหมากเป็นน้ำรมดีแล

ยารม

ภาคหนึ่ง เอาเปลือกกานกับว่านมุบน้ำมวก เป็นน้ำรมดีแลนารม ภาคหนึ่ง เอว่านมุบ ๑ คิงไฟนาคุ่ม ๑ ก่อมก้อยลดดขอนแก่น ๑ น้ำมวกเป็นน้ำ รมดีแล ภาคหนึ่ง เครือส้มจีนน้ำมวกเป็นน้ำรมดีแล ภาคหนึ่ง เอาราก พายสงกับขึ้นดิบ ๑ น้ำมูตรเป็นน้ำรมดีแล ภาคหนึ่ง น้ำมันยางสะแบงใส่เผาใส่เห็ดสะมุกรอยดีแล ภาคหนึ่ง เก่างเปลือกม่วงมดแดงมารมดีแล ภาคหนึ่ง เอาเปลือกกุ่มเปลือกกามเปลือกทองกลาง เปลือกม่วงมดแดงน้ำ มวกเป็นน้ำรมดีแล ภาคหนึ่ง เอาเครือหุนน้อยกับดั่งไควแบนน้ำมวกเป็นน้ำ รมดีแล ภาคหนึ่ง เอาหัวโกย ๑ หัวกะทือ ๑ ว่านไฟ ๑ ปลาแดกปลาน้อยมารมดีแล ภาคหนึ่ง เอว่านมุบ ๑ รากปึกไก่ดำ ๑ รากโกทา ๑ รากพังคี่ ๑ เอาน้ำท่ามารมดีแล ภาคหนึ่ง เอาเปลือกดินเปิด ๑ รากโกทา ๑ น้ำมวก เป็นน้ำรมดีแล

ยาไฟลามโจน

เอาใบจากกับเงินต้มกิดิแล ภาคหนึ่ง เอากาฝากมะเกลือเผาแล้วผ้าขาวห่อแช่กิดิแล ภาคหนึ่ง เอาข้าวจี ในหมากบ้าเผาสี่เสียด เคี้ยวแช่น้ำกิดิแล ภาคหนึ่ง เอาเครือกะไคลิงเครืออีเลี่ยน เครือแสนพันฝนใส่น้ำ ทาพังคาศมกิดิแล

ยาเจ็บท้อง

เอารากมูกน้อย ๑ รากแก ๑ รากดอกสมุด ๑ รากเปื่อยดอกแดง ๑ อ้อยดำ ๗ ตามาต้มใส่ข้าวเจ้ากิดิแล ถ้าไม่ดี เอาเครือแสนพันแกนสาเลเผาไฟเอาฝุ่น มันแช่น้ำกับครั้งดิบกิดิแลถ้าไม่ดีเอาน้ำผึ้ง ๑ แก้วน้ำปูน ๑ แก้วน้ำยาง ๑ แก้วเอาน้ำเหล้ากรอง กิดิแลยารมบาดให้อาสิเรือ ๑ ผักอู่เอื้อ ๑ น้ำมวกส้มเป็นน้ำดีแล ภาค หนึ่ง เอาน้ำมูตรเป็นน้ำ น้ำมวกผสมนิคินน้อยรมดีแล

ยากำลัง

เอาพระยามือเหล็กฝนใส่เหล้ากิดิแล

ถ้าว่า ยายียากัด

ให้เอาปลีกกล้วยดิบเผาไฟแปะกั้ดแล ถ้าไม่กั้ดให้เอาหนามจั่วเลียบดกับเกลือแปะผสม ภาคหนึ่ง
เอาปูนก้อนกับขี้เจียบดเข้ากันแปะภาค ๑ ใบลานเผากับขี้เจียแปะผสมกั้ดแล

ยารัต

หนังควายดำเผาบดกับไข่ขาวยางข่อยทาร์ดี

ยายี

เอารากปอสา ๑ รากดอกขิก ๑ ราก สะมัด ๑ รากทองสมุดขาว ๑ ฝนใส่เหล้าทาดีแล ภาคหนึ่ง เอา
กวางการวังฝนใส่เหล้าทาดีแล รากกวางกั้วรียารมบาดเอาเปลือกค้อแลน ๑ ข่าลิ้น ๑ เปลือกคัมส้ม ๑ หน
น้อย ๑ ใส่ น้ำท่าต้มรมดินักแล....ฯ